

УДК 316.74:378(043.3)

К. К. ПИШЕНИНА

УПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ПРОФЕСІЙНОЮ ОСВІТОЮ

Визначено головні методи державного управління науково-професійною освітою та умови ефективного їх упровадження. Розкрито роль науково-професійної освіти, яка в сучасних умовах дає змогу адаптувати потреби окремої людини до існуючих вимог ринку праці. Розглянуто методи державного управління науково-професійною освітою та запропоновано шляхи їх упровадження.

Ключові слова: науково-професійна освіта, система професійної освіти, державне управління, адаптація, удосконалення, освітня сфера.

The article sets out the main methods of state management of scientific and professional education and conditions for effective implementation. The role of scientific and professional education, which in modern terms makes it possible to adapt the needs of the individual to the existing requirements of the labor market.. The author discusses methods of state management of scientific and professional education and suggests ways of their implementation.

Key words: research and professional education, vocational education, public administration, adaptation, improvement, educational field.

В умовах ринкової економіки освітня галузь потребує кардинального вдосконалення та впровадження таких інструментів державного управління, які б забезпечували поступове виконання соціальної та економічної мети держави у формуванні системи вищої освіти більш ефективно та раціонально. Система методів державного управління освітою потребує переходу від методів жорсткого адміністративного контролю до гнучких економічних методів управління, які б упроваджували нові механізми та інструменти державного управління науково-професійною освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що на початку ринкових реформ було урізноманітнено джерела фінансування освіти, що мало б вирішити проблеми фінансування системи вищої освіти. Закладами вищої освіти використовувалися всі додаткові джерела фінансування, які передбачені Законом України “Про освіту” [1]. Це лише дало змогу сформувати кошти спеціального фонду, які направлялися на недофінансування захищених статей видатків і витрачалися за цільовим спрямуванням. Даними коштами було передбачено виплату заробітної плати викладацько-професорського персоналу, нарахувань на заробітну плату, оплату комунальних послуг, виплату стипендій тощо. Це свідчить про необхідність удосконалення нормативно-правової бази організації системи фінансування освітньої сфери.

Особливо важливим є створення організаційно-економічних і правових умов для найбільш ефективного залучення та оптимального поєднання бюджетних і позабюджетних коштів в освіті. Для цього економіка системи освіти повинна бути орієнтована не тільки на замовлення з боку держави, а й на попит суспільства на освіту, конкретні потреби роботодавців. Орієнтація на реальні потреби споживачів освітніх послуг створює основу для залучення в систему науково-професійної освіти додаткових фінансових ресурсів, а конкуренція між закладами сприятиме підвищенню якості освітніх послуг.

Механізм фінансування в системі методів державного управління науково-професійної освіти необхідно вдосконалювати з урахуванням потреб сьогодення. Сучасні організаційно-правові засади державного управління освітньою сферою повинні бути спрямовані на стратегічні цілі розвитку науково-професійної освіти. Академік І. Лукинов стверджує, що інвестиції в освіту є найвигоднішими. Вони гарантують найшвидшу віддачу, закладаючи надійний фундамент для сьогоdnішнього й майбутнього прогресу. І кожна країна, якщо вона хоче бути конкурентоспроможною у світовому розвитку, прагне, насамперед, підтримувати свій освітній потенціал на належному рівні [5].

Мета статті полягає в дослідженні питань формування науково-професійною освітою, де вирішуються ступені підготовки фахівців з робочих професійних замовлень. Пропонується створення єдиного освітнього простору між закладами освіти та роботодавцями з виробленням відповідних вимог підприємства або організації, що пропонує робочі місця, тобто працевлаштування випускників.

На сьогодні механізм бюджетного фінансування ґрунтується на залишковому методі виділення бюджетних коштів. Ресурси на освіту виділяються, не виходячи з її потреб, а на основі того, скільки коштів залишається в державному бюджеті після фінансування інших статей. Заклади вищої освіти знаходяться в невизначеному стані, коли невідомо, які обсяги бюджетного фінансування будуть виділені в наступному році.

Тож метою роботи органів державного управління науково-професійною освітою повинно стати підвищення соціально-економічної ефективності діяльності в цій сфері, а саме: підвищення автономії навчальних закладів, що призведе до посилення відповідальності керівників закладів освіти за результати їх роботи; зміна методів державного управління, що зумовить перехід від адміністративного контролю до більш гнучких і стимулюючих методів державного управління; розширення джерел фінансування за рахунок залучення фінансових ресурсів інших суб'єктів (наприклад, залучення коштів бізнес-структур, корпорацій); ефективність механізму відшкодування бюджетних коштів державі. Ефективне державне управління фінансовими потоками освітніх закладів, яке лежить в основі державного регулювання, приведе до підвищення результатів діяльності системи освіти та якості навчання.

Політика фінансування науково-професійної освіти повинна передбачати довгострокові та поточні цілі, для досягнення яких забезпечувати певний порядок виділення відповідним закладам освіти бюджетних коштів. Основним

в удосконаленні має стати диференційований підхід бюджетного фінансування до потреб кожного закладу освіти, що здійснює науково-професійну освіту. В удосконаленні фінансування таких закладів у системі методу державного управління важливим є не тільки збільшення й виділення фінансових ресурсів (хоча це залишається проблемою номер один). Необхідно, щоб процес фінансування був орієнтований на конкретні цілі, а обсяги фінансування визначалися залежно від результатів оцінки якості знань випускників. Такими цілями є підвищення якості навчання, впровадження інновацій у систему освіти тощо.

Важливим напрямом може стати диференціація виділених коштів. Уже давно у світі практикується виділення державою коштів за різним цільовим призначенням, наприклад на заробітну плату, оплату комунальних послуг, виплату стипендій тощо.

В умовах демографічного спаду відбувається поступове скорочення чисельності студентів, і для того щоб зберегти матеріально-технічну базу та кадровий потенціал освіти, необхідно впровадити принцип фінансування на рівні, не меншого ніж у минулому році, скоригованому на індекс інфляції.

У теперішній час велика увага приділяється рейтингу окремого вищого навчального закладу та надання якісних освітніх послуг. Для здійснення якісної науково-професійної освіти треба враховувати таке:

- чисельність науково-педагогічних працівників;
- чисельність штатних працівників науково-дослідних частин;
- обсяг фінансування із загального фонду державного бюджету;
- кількість проведених наукових семінарів, конференцій;
- чисельність науковців, які взяли участь у роботі конференції;
- чисельність студентів денної форми навчання;
- кількість опублікованих підручників;
- кількість опублікованих статей з участю студентів.

Обсяги фінансування науково-професійної освіти повинні бути націлені на певний результат, а саме:

- наявність перспективних спеціальностей у навчальному закладі та підготовку спеціалістів, яких потребує ринок праці;
- кількість працевлаштованих випускників, відповідно до отриманої спеціальності у вищому навчальному закладі;
- обсяги отриманих коштів від науково-дослідної роботи тощо.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України має спеціально оцінювати ефективність використання державних коштів, стан матеріально-технічної бази кожного навчального закладу, що здійснює науково-професійну освіту, відповідно до якої здійснюється навчальний процес.

Потребує вдосконалення система планування та практика розподілу коштів. Роботу органів виконавчої влади потрібно спрямувати на обґрунтований і прозорий розподіл бюджетних коштів. Міністерства і відомства фактично усунулися від участі у формуванні обсягів державного замовлення на підготовку фахівців та на пошук додаткових джерел фінансування.

Додатковими джерелами фінансування науково-професійної освіти повинні стати кошти роботодавців і розпорядників. Оскільки держбюджетне джерело фінансування не в змозі покрити всіх основних потреб освітнього закладу, необхідно залучати позабюджетні джерела. За наявними даними, частка позабюджетних джерел у деяких навчальних закладах становить від 40 до 60 % загального обсягу фінансування.

Отже, аналіз сучасного стану освітніх закладів, що здійснюють науково-професійну освіту, доводить, що практика державного фінансування даної галузі не може бути сталою і незмінною. У сучасних умовах з'явилась необхідність підвищення її економічної ефективності, рейтингу окремого навчального закладу, а це потребує вдосконалення фінансування в системі методів державного управління освіти за такими стратегічними напрямками:

- удосконалення системи державного управління освіти за рахунок упровадження таких інструментів державного управління, які б забезпечували реалізацію соціальної політики держави та суспільного добробуту громадян;

- перехід системи управління від державної до державно-громадської, головною метою якої має стати поєднання зусиль держави і суспільства у вирішенні проблем формування державної політики в галузі науково-професійної освіти та фінансово-господарської діяльності закладів, що здійснюють науково-професійну освіту в Україні;

- збереження коштів державного бюджету України в якості основного джерела фінансування ЗНЗ з науково-професійною освітою, диверсифікація джерел фінансування;

- удосконалення механізму бюджетного фінансування через упровадження методу фінансування на рівні минулих років, оскільки в умовах демографічної кризи даний метод є найбільш ефективним і відповідним до реалій часу;

- зміцнення нормативно-правової бази розвитку системи науково-професійної освіти в Україні;

- посилення автономії навчальних закладів, що означає посилення їх відповідальності разом з розширенням прав у здійсненні економічної діяльності;

- розробка науково обґрунтованих критеріїв матеріально-технічного та фінансового забезпечення, що зробить політику фінансування стабільною і обґрунтованою.

Отже, організаційно-економічний механізм державного управління науково-професійною освітою включає широкий набір методів (організаційні, економічні, педагогічні) та інструментів впливу на діяльність навчальних закладів, у системі яких одним з важливих важелів виступає фінансування, яке тісно пов'язане з іншими методами. Фінансування ЗНЗ в Україні здійснюється від досягнутого рівня з урахуванням показників минулих років на основі поданої бюджетної пропозиції за програмою в коштах до Міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо обсягів фінансування на наступний навчальний рік.

Державне управління науково-професійною освітою можна удосконалити шляхом упровадження гнучких і стимулюючих методів та інструментів

державного управління, покращити методику визначення рейтингу ЗНЗ через запровадження комплексної системи показників, посилити автономії ЗНЗ тощо. В умовах демографічної кризи можна зберегти фінансування на основі показників минулих років з метою збереження бази освіти, однак націлити дану схему фінансування на показники результатів діяльності окремого навчального закладу, що поліпшить державне управління науково-професійною освітою.

Література:

1. Закон України “Про освіту” від 23 березня 1996 р. № 100/ 96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 21. – Ст. 84.
2. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.07.09 р. № 851-р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua> ; Інформаційно-аналітичні матеріали щодо стану системи освіти України перед початком нового 2008–2009 навчального року. – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua>
3. Крижко В. В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою : навч. посіб. / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К. : Освіта України, 2005. – 224 с.
4. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: 2004 рік : [щоріч. наук.-аналіт. доп.] / Е. М. Лібанова. – К. : Держкомстат України, 2004. – 264 с.
5. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / І. Лукінов. – К. : НАН України ; Ін-т економіки, 1997. – 298 с.
6. Яременко Л. М. Напрями удосконалення механізму фінансування вищої освіти в Україні / Л. М. Яременко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. / наук. ред. І. К. Бондар. – К., 2007. – Вип. 7 (74) – С. 153–157.
7. Яременко Л. М. Удосконалення механізму фінансування вищих навчальних закладів в ринкових умовах // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. пр. ; за ред. Ю. І. Єханурова, А. В. Шегди. – К. : Вид.-поліграф. центр “Київський університет”, 2006. – Вип. 9. – С. 418–425.

Надійшла до редколегії 01.12.2011 р.

УДК 351

Т. В. КУЗНЯКОВА

СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Викладено передумови становлення інформаційного суспільства у світі та, зокрема, в Україні. Визначено рівень інформатизації українського суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційна революція.